

Prawo naturalne: co to jest i czemu służy?

Fundamentem projektu K2020 uczyniliśmy prawo naturalne. Zapoznajmy się ze zwięzłym wyjaśnieniem na czym ono polega.

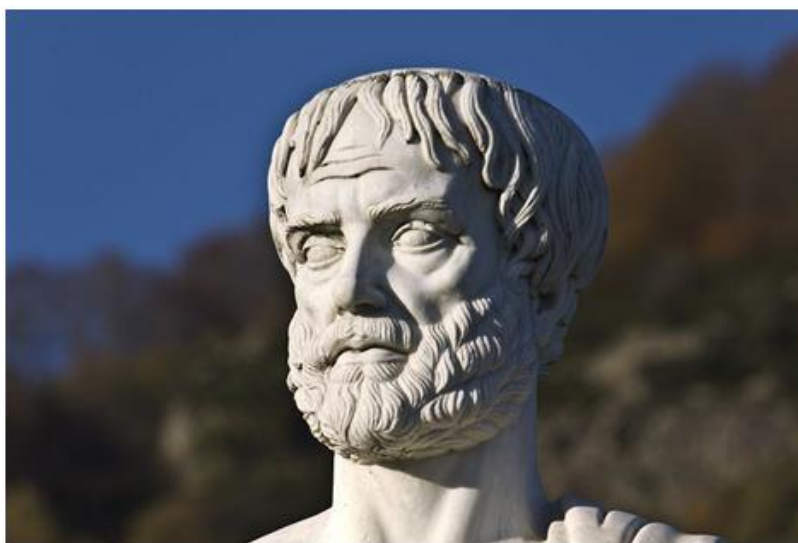
I. Definicja

Prawo naturalne (p.n.) to uniwersalne, pierwotne prawo (zbiór norm zachowania człowieka) wynikające z natury ludzkiej, z samego faktu istnienia człowieka. Ustanawia ogólne i uniwersalne reguły ludzkiego zachowania i jego oceny. Nie jest stanowione przez władców, sędziów czy instytucje i obowiązuje niezależnie od tego czy zostało zatwierdzone przez władze państwowe. Nie jest skodyfikowane, ani współcześnie systematycznie opracowane. Jednocześnie jest niezbywalne, i nikt nie może go pozbawić innego człowieka.

1. Tak zdefiniowane i rozumiane prawo naturalne należy odróżnić od praw natury rządzących światem nieożywionym (np. fizyka), prawidłowości zachodzących w całym świecie żywym (prawo naturalne) i opisywanych przez nauki przyrodnicze jako prawa przyrody. **Światem ludzkim rządzą prawa przyrodzone, tzn. przysługujące każdemu od chwili urodzenia jako istotcie, która wzrasta tylko wychowywana i edukowana w środowisku ludzkim.**

Światem zwierzęcym rządzą wrodzone, ale też zawodne programy instynktowe. Na szczeblu rozwojowym człowieka, instynkty zostały zdominowane przez uzyskane na jego poziomie rozwoju programy zachowań celowych opartych na rozumie i myśleniu. Dlatego musi sam wprowadzić w swoje własne życie i życie innych ludzi jakieś normy zachowań, które nazywamy etyczno-moralnymi. Teraz na nich głównie opierają się dążenia do zachowania gatunku i przetrwania oraz rozwój nowych potrzeb. Te ostatnie tworzą pewną hierarchię ich ważności, które nazywamy wartościami

2. Najbardziej znanymi twórcami i zwolennikami prawa naturalnego byli starożytni Grecy (Arystoteles) i myśliciele katolicycy, zwłaszcza św. Augustyn oraz św. Tomasz z Akwinu. Koncepcji prawa naturalnego (bliskiego *ius* - duchowi prawa) przeciwstawili się myśliciele pozytywizmu prawnego (prawa stanowionego jako *lex* - litery prawa).

Ryc. Arystoteles

3. Należy sądzić, że prawidłowe rozwiązanie tej sprzeczności polega na przyjęciu zasady, że żadne prawa stanowione nie powinny być sprzeczne z prawem naturalnym.

4. Ponieważ obecnie mamy dość powszechny upadek podstawowych wartości i moralności następuje konieczne odrodzenie prawa naturalnego odwołującego się do zdrowego rozsądku (bez konieczności odwołania się do Boga czy metafizyki).

II. Źródła

1. Źródła p.n. mają charakter religijny lub filozoficzny. Nie są jasne i jednoznaczne, są nawet wątpliwości co do samego jego istnienia. Stąd skrajnie różniące się poglądy na jego temat: prawo naturalne: 1. istnieje, 2. nie istnieje, 3. nie wiemy czy istnieje, 4. jego istnienie jest czysto subiektywne.

2. Podaje się że, źródłami p.n. :1. jest istota człowieka, 2. pochodzi ono od Boga, 3. Jest rozumowym wytworem ludzkiej kultury, wyraża poglądy o wartościach idealnych i na ich podstawie określa powinności człowieka (psychologiczna teoria prawa L. Petrażyckiego). Zatem stawianie znaku równości między p.n. i religią jest błędem, kościoły powszechnie zawłaszczają p.n. dla swoich potrzeb.

3. Na podstawie własnych studiów i przeprowadzonej krytycznej analizie uważam prawo naturalne za najważniejszy uniwersalny prawomocny kierunkowskaz dla wszelkiej działalności ludzkiej, a różnicowanie źródeł jego pochodzenia i właściwości nie tworzy nieprzekraczalnych sprzeczności i konfliktów światopoglądowych

4. Proponuję przyjęcie twierdzenia: **Niezależnie od pochodzenia i używanych sformułowań prawo naturalne zawiera najbardziej powszechne, niezawodne i niezbędne wskazania dla życia każdego człowieka. Dlatego powinno nosić nazwę Prawo Moralne. Jego nieprzestrzeganie długoterminowo przynosi negatywne konsekwencje i stwarza nawet zagrożenie dla gatunkowej egzystencji człowieka ponieważ jest także dziedziczone kulturowo (kody i memy kulturowe, wirusy umysłu itp.), a konsekwencje systematycznie narastają.**

III. Charakterystyka i treść

1. Prawo naturalne **stanowi podstawę etyki**, jest kodeksem moralnym dla wszystkich ludzi, bez względu na poglądy, wyznawaną wiarę, wiek i pochodzenie. Ruchem ciał fizycznych rządzą prawa fizyczne, zachowaniami zwierząt instynkty. Jak już wcześniej podałem i uzasadniłem, zachowania ludzi opierają się rozwijających się kulturowo ludzkich potrzebach i wartościach, ale nadal są zgodne a prawami fizycznymi i przyrodniczymi. Mają charakter moralny, rozumny i roztropny (zdroworozsądkowy) oraz praworządny. Człowiek jest podmiotem p.n.

2. Prawo naturalne opiera się na założeniu, że człowiek posiadający rozum i wolę z natury przeznaczony jest i **powinien czynić dobro** jako cel i przyczynę wszelkich dążeń.

3. Ponieważ p.n. akcentuje szczególnie mocno takie wartości jak **sprawiedliwość, dobro, piękno, poszanowanie godności człowieka**, dlatego prawo stanowione powinno czerpać z niego jak najwięcej. Sprawiedliwość i troska o **dobro wspólne** to podstawowe kryteria podporządkowania się p.n.

4. Dalszymi przykładami prawa naturalnego są: **prawo do życia i zdrowia**, do **własności** (wspólnota dóbr i własność prywatna), do **owoców pracy**, do **religii** i do **piękna**.

5. Uniwersalną zasadę zachowania zgodnego z prawem naturalnym stanowi **Złota reguła** - kategoryczny imperatyw moralny E. Kanta: **postępuj tylko wg takiej maksymy, dzięki której możesz zarazem chcieć, żeby stała się powszechnym prawem**. Podobne zasady są zawarte w przykazaniach religijnych.

IV. Rola prawa naturalnego

1. Służy osiągnięciu **szczęścia** [Arystoteles]

2. Skutecznie (długoterminowo lub pod przymusem) **chroni podstawowe wartości ludzkiej egzystencji** i reguluje stosunki międzyludzkie na każdym poziomie ich organizacji

3. Ustanawia (wg G. Radbrucha) zasady naturalne bądź rozumowe (oparte na triadzie: idei dobra, postulat sprawiedliwości i zapewnienie pewności prawa), które **pozbawiają mocy prawnej przepisy niezgodne z p.n.** (np. klauzula sumienia, ustawowe bezprawie (rewolucja), wyższość nad prawem stanowionym - por. proces norymberski).

4. Prawo natury (dla J. Finnis) nie jest (jak w tomizmie) systemem norm, będących wzorcem dla prawa pozytywnego, lecz pewnymi wymogami stawianymi prawu pozytywnemu przez rozum praktyczny i wynikającymi z pewnej koncepcji natury ludzkiej. *To ważna wskazówka dla metodologii projektowania konstytucji tworzonej oddolnie* .

5. Prawo **to sposób skutecznej (bo zabezpieczonej przymusem) ochrony podstawowych wartości** i owe wartości stanowią kryterium krytyki prawa pozytywnego. Podaje zamknięty **katalog podstawowych wartości** ludzkiej egzystencji, które musi szanować podmiot stanowiący prawo pozytywne. Są to: dobra podstawowe: 1. **życie** (w tym wartości szczególne: zdrowie i wolność od bólu), 2. **wiedza** (wiedza spekulatywna, tzn. wiedza nabywana dla samej siebie i dla uniknięcia niewiedzy), 3. **zabawa** (działanie podejmowane dla rozrywki; także działania „poważne” oparte na mechanizmie gry czy konkurencji), 4. **przeżycia** estetyczne (uczucie piękna), 5. **towarzystwo** (życie w społeczeństwie, tworzenie wspólnot i zawieranie przyjaźni), 6. **rozum praktyczny** (wolność w posługiwaniu się rozumem dla szukania środków prowadzących do osiągnięcia celu), 6. **religia** (wszystko, co wiąże się z szukaniem pozaludzkich źródeł wartości i dociekaniem o porządek wszechświata).

6. Ponieważ p.n. służyć ma osiągnięciu szczęścia, **konsekwencją jego naruszenia jest pozbawienie się szczęścia** (Arystoteles). To szczególna własność p.n. związana z nieuchronnymi konsekwencjami jego łamania (*zostaną one wykazane w kolejnych częściach opracowania*)

7. Prawo naturalne w traktatach międzynarodowych.

Część elementów prawa naturalnego została skodyfikowana w najważniejszych aktach i traktatach międzynarodowych jak Powszechna Deklaracja Praw Człowieka Zgromadzenia Ogólnego ONZ, 1948 czy wcześniejsza Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela, 1789 przyjmując postać prawa stanowionego.

V. Hierarchia wartości w prawie naturalnym

Hierarchia podstawowych wartości jako podstawa orientacji w ludzkiej egzystencji w działaniu i jego etyczno-moralnej ocenie na płaszczyźnie prawa naturalnego opracowana na podstawie hierarchii potrzeb A. Masłowa. Te potrzeby tworzą piramidę przedstawioną na poniższej ilustracji.

Pełne zestawienie tych potrzeb przedstawia się następująco:

- 1) **Potrzeby fizjologiczne** (np. jedzenie, sen, sex)
- 2) **Potrzeby bezpieczeństwa** (np. poczucie stabilizacji, wolność od strachu, spokój, opieka i oparcie)
- 3) **Potrzeby społeczne** (przynależności do grupy: więzi, afiliacja, miłości także bycia kochanym)
- 4) **Potrzeby indywidualne** - potrzeby szacunku i uznania (niezależność, wolność, uznanie, szacunek prestiż, zaufanie do siebie, poczucie własnej wartości, kompetencje)
- 5) **Potrzeby poznawcze** (p. wiedzy i rozumienia)
- 6) **Potrzeby estetyczne** (harmonii i piękna)

7) **Potrzeba samorealizacji** (poczucie spełniania celów i swojego potencjału - ponoć *realizuje ją zaledwie ok. 2% ludzi*) -bywa uważana za fikcję.

8) **Potrzeba transcendencji** (poszukiwanie absolutu i doskonałości), potrzeba przekraczania wymiaru rzeczywistości poznawalnej) - zwykle w literaturze naukowej pomijana!

Włączenie piramidy potrzeb Maslowa do objaśnienia czym jest prawo naturalne jest uzasadnione widocznym uporządkowaniem jego wartości od biologicznych przez psychologiczne (społeczne i indywidualne), w tym potrzeby poznawcze i estetyczne jako wartości bezpośrednio przynależące do standardowych do wartości p.n., po poziom duchowy.

Praktyczne wykorzystanie piramidy potrzeb Maslowa do projektowania przepisów konstytucyjnych opiera się na przyjęciu prostej zależności: niezaspokojone a rozwijające się potrzeby nabierają znaczenia cenionych wartości rozwijających motywację do działań, których celem będzie ich osiągnięcie.

Zdaniem autora bardzo trafna jest poniższa konfiguracja pięciu uniwersalnych wartości prawa naturalnego nie odwołująca się do układu hierarchicznego podkreślająca istnienie 2 poziomów organizacji życia ludzkiego dla których piękno jest znakomitym zwornikiem:

Wartości doczesne	ZDROWIE		DOBROBYT
Wartość integrująca		PIĘKNO	
Wartości transcendentne	PRAWDA		DOBRO

Jest to Quincunx F. Konecznego – pięciomian egzystencji człowieka, obejmujący wszystkie jej przejawy. Współczesna rzeczywistość jest owocem wielowiekowego narastania zła, jego źródłem jest zafałszowany obraz tej rzeczywistości jako rezultat wzorców myślenia programujących nasze przekonania i postawy prowadzące do narastającej patologii. To brak zdrowia społecznego i prawdy jako odpowiednika **zdrowia** na poziomie transcendentnym. Dlatego w formowaniu roboczego modelu najwyższego prawa stanowionego, jakim jest konstytucja, przyjmuję **prawdę** za jego podstawę i na tej wartości buduję najważniejsze prawne przepisy, których zadaniem jest stworzenie zapory do dalszego rozwoju patologicznej normalności i dysfunkcjonalnej rzeczywistości oraz umożliwienie jej uzdrowienia w procesach długotrwałych przemian społecznych. W nim to rolę rygorów prawa stanowionego stopniowo przejmować będzie świadome kierowanie się prawem naturalnym jako nowym prawem moralnym.

Mieczysław Cenin